

Waterschapsheuevel

Richard Adams

Waterschapsheuvel

De epische reis van een groep konijnen
naar een nieuwe woonplaats

Eerste druk 1974
Drieëntwintigste, gewijzigde druk 2020

Deze uitgave verscheen eerder bij Het Spectrum.

ISBN 978-90-225-8516-0
ISBN 978-90-023-0491-6 (e-book)
NUR 334

Oorspronkelijke titel: *Watership Down*
Vertaling: Max Schuchart
Vertaling voorwoord: Renée Vink
Omslagontwerp: DPS Design & Prepress Studio
Omslagbeeld © Martijn van der Linden
Kaarten: Marilyn Hemmett
Zetwerk: Elgraphic

Watership Down © Watership Down Enterprises, 1972
© 2015 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Dankzij de toestemming van de volgende uitgevers, agenten en andere rechthebbenden heeft de vertaler bij de vertaling van de motto's gebruik kunnen maken van de volgende bronnen:

'The Witnesses' © 1945 W. H. Auden; herdrukt uit *Collected Shorter Poems 1927-1957*, door W.H. Auden, met toestemming van Random House, Inc., en Faber Ltd.

The Ascent of F6 door W.H. Auden en Christopher Isherwood © 1936, 1937 en herziene versie 1964 W.H. Auden en Christopher Isherwood; herdrukt met toestemming van Random House, Inc., en Curtis Brown, Ltd.

'The Pilgrim,' 'Dame Hickory,' en 'Napoleon' door Walter de la Mare herdrukt met toestemming van The Literary Trustees of Walter de la Mare en The Society of Authors als hun vertegenwoordigers.

'Two Fusiliers' uit *Fairies and Fusilies* door Robert Graves © 1917 Robert Graves. Alle rechten voorbehouden; herdrukt met toestemming van Collins-Knowlton-Wing, Inc.

'Who's in the Next Room?' uit *Collected Poems of Thomas Hardy* © 1925 Macmillan Publishing Co., Inc.; herdrukt met toestemming van Macmillan Publishing Co., Inc., Macmillan Co. van Canada Ltd., the Trustees of the Hardy Estate en Macmillan, London en Basingstoke.

Hurt Hawks © 1928 en herziene versie 1956 Robinson Jeffers, herdrukt uit *The Selected Poetry of Robinson Jeffers* met toestemming van Random House, Inc.

'Fern Hill' uit *The Poems of Dylan Thomas* © 1946 New Directions Publishing Corporation, herdrukt met toestemming van New Directions Publishing Corporation, J. M. Dent & Sons Ltd., en de Trustees for the Copyrights of the late Dylan Thomas.

'A Woman Young and Old' uit *The Collected Poems of W.B. Yeats* © 1933 Macmillan Publishing Co., Inc., herziene versie 1961 door Bertha Georgie Yeats; herdrukt met toestemming van Macmillan Publishing Co., Inc., M. B. Yeats en Macmillan Co. of Canada Ltd.

Voor Juliet en Rosamond vanwege de weg naar Stratford-on-Avon

De Notenboshoeve is een bestaande plek, net als alle andere plekken in dit boek. Maar meneer en mevrouw Cane, hun dochterje Lucy en hun knechten zijn fictief, en vertonen geen enkele gelijkenis met personen die mij bekend zijn; levend dan wel dood.

Verantwoording

Ik ben zeer dankbaar voor de hulp die ik heb gekregen, niet alleen van mijn familieleden maar ook van mijn vrienden Reg Sones en Hal Summers, die het manuscript voor de publicatie ervan hebben doorgelezen en waardevolle suggesties hebben gedaan. Dank ben ik ook verschuldigd aan Margaret Apps en Miriam Hobbs, die zo goed zijn geweest het manuscript uit te tikken en mij erg hebben geholpen.

Voor de informatie over konijnen en hun levenswijze heb ik erg veel gehad aan het opmerkelijke boek van R.M. Lockley, *The Private Life of the Rabbit (Het leven der konijnen, 1976)*. Iedereen die meer wil weten over de trek van eenjarige konijnen, over het gebruik van hun geurklieren, over het kauwen op keutels, over de gevolgen van overbevolking in kolonies, over het weer geleidelijk oplossen van embryo's in het moederlichaam, over het vermogen van rammelaars om met hermelingen te vechten en over alle andere aspecten van het konijnenleven, moet dit standaardwerk beslist lezen.

Inhoud

Voorwoord 17

DEEL I • DE REIS

1. Het mededelingenbord 23
2. Het Opperkonijn 29
3. Hazelaars besluit 34
4. Het vertrek 37
5. In de bossen 43
6. Het verhaal van de zegeningen van El-ahrairah 47
7. De lendri en de rivier 51
8. De oversteek 54
9. De kraai en het bonenveld 60
10. De weg en de meent 65
11. Een moeizame gang 73
12. De vreemdeling in het veld 77
13. Gastvrijheid 89
14. 'Als bomen in november' 97
15. Het verhaal van de sla van de koning 110
16. Zilverkruid 117
17. De glanzende draad 123

DEEL 2 • OP DE WATERSCHAPSHEUVEL

18. De Waterschapsheuvel 139
19. Angst in het donker 147
20. Een honingraat en een muis 157
21. 'Voor El-ahrairah om te huilen' 168
22. Het verhaal van de beproeving van El-ahrairah 179

23. Kehaar 195
24. De Notenboshoeve 212
25. De overval 220
26. Vijfje aan gene zijde 239
27. 'Je kunt het je niet voorstellen als je er niet geweest bent' 244
28. Aan de voet van de heuvel 257
29. Terugkeer en vertrek 266

DEEL 3 • EFRAFA

30. Een nieuwe reis 275
31. Het verhaal van El-ahrairah en het Zwarte Konijn van Inlé 282
32. Over de ijzeren weg 296
33. De grote rivier 303
34. Generaal Guldenroede 315
35. Tasten 324
36. Naderende donder 342
37. Het onweer dreigt 348
38. Het onweer barst los 359

DEEL 4 • HAZEL-RAH

39. De bruggen 377
40. De weg terug 389
41. Het verhaal van Rauwaerd Woef en de Feeënmpshond 401
42. Nieuws bij zonsondergang 413
43. De grote patrouille 420
44. Een boodschap van El-ahrairah 427
45. Nogmaals de Notenboshoeve 435
46. Kopstuk wijkt niet 441
47. De hemel opgehangen 449
48. Dea ex machina 459
49. Hazelaar komt thuis 464
50. En ten slotte 468

Epiloog 476

Verklarende woordenlijst 479

Verwijzingen naar de landkaart

deel 1

Het verhaal begint 46.5 64.7
 Het oversteken van de Enbron 47.2 63.8
 De Hei vierkant 48 62
 De Kolonie van Sleutelbloem 48.5 61.9

deel 2

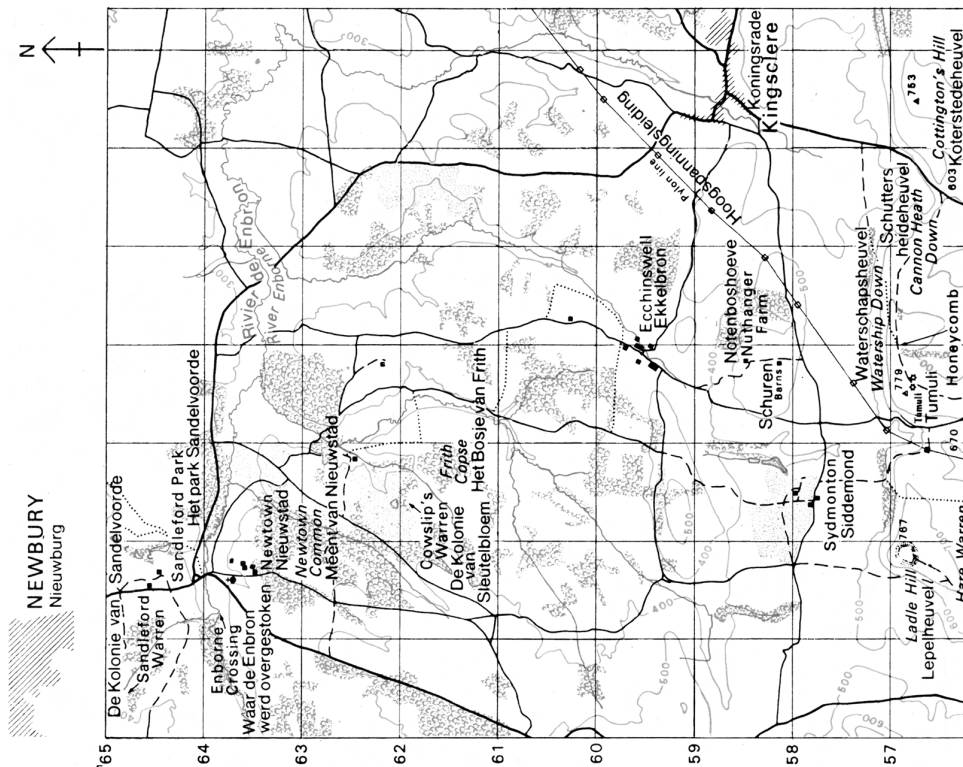
De Noord-Oosthoek van het Berkebos 49.5 56.9
 op de Helling van de Waterschapshoevel 49.8 58.5
 Notenboshoeve

deel 3

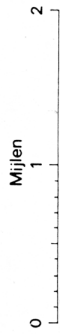
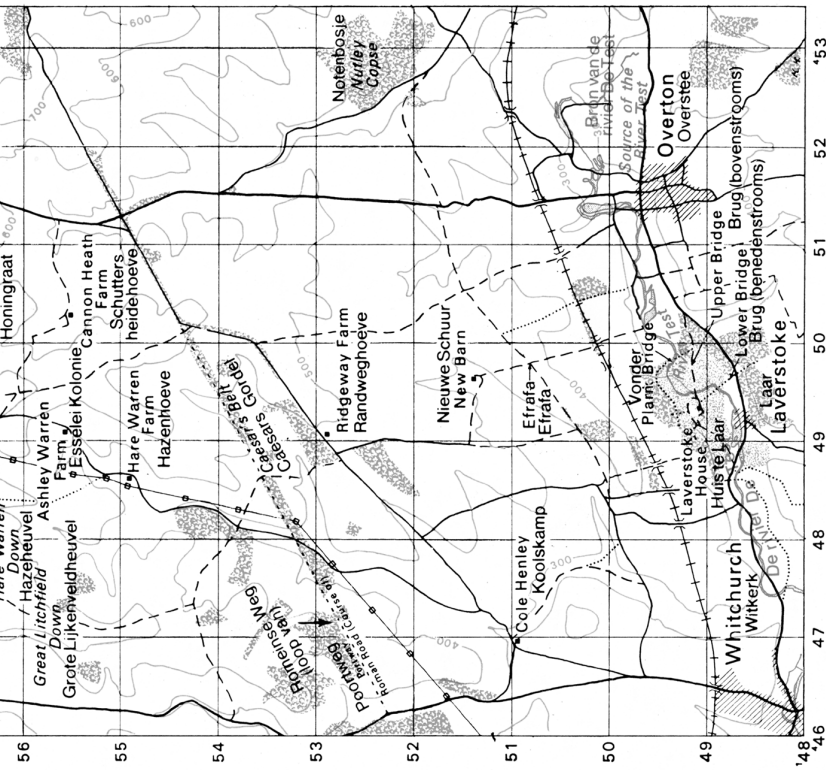
De kom waar Kopsduk de vos legenkward 49.5 53.7
 Waar ze de spoorbaan overslaan 49.2 49.7
 De bovenstroomse brug over de Test 49.8 49.2
 Waar de vliet lag 49.8 49.4
 Efrata, De Criva 49.8 50.8
 Het spoorwegviaduct zonder weg 49.7 50.0

deel 4

De benedenstroomse brug en de poel 49.6 48.7
 Het bosje waar de vos toesloeg 48.2 52.6

NEWBURY
 Nieuwburg

Voorwoord

Als we vroeger met het gezin een lange autorit maakten, vertelde ik mijn twee dochtertjes altijd verhalen. Sommige daarvan waren algemeen bekend, zoals ‘Assepoester’ en ‘Jaap en de bonenstaak’, maar ik verzon er ook een heleboel zelf. Vooral die verzonnen verhalen vonden mijn dochters erg leuk, omdat ze het gevoel hadden dat ze van hen en van niemand anders waren, speciaal bedacht om hen te vermaken.

Toen we op een dag zo’n honderdzeventig kilometer moesten rijden, vroegen ze om een lang verhaal ‘dat we nog nooit eerder gehoord hebben’.

Zo’n verhaal kon alleen maar ter plaatse verzonnen worden. Ik begon te improviseren en zei het eerste wat er bij me op kwam. ‘Er waren eens twee konijnen die Hazelaar en Vijfje heetten...’ Sommige dieren in het verhaal gaf ik karaktertrekken en uiterlijke kenmerken van bestaande personen die ik door de jaren heen had ontmoet, zodat ieder konijn een eigen individuele persoonlijkheid kreeg. De zeemeeuw Kehaar baseerde ik op een Noorse verzetsstrijder die ik tijdens de oorlog had ontmoet. Vijfje was ontleend aan Cassandra, de Trojaanse zieneres die door een vloek van de god Apollo altijd de waarheid vertelde, maar nooit werd geloofd. Aan Hazelaar gaf ik de eigenschappen van een officier onder wie ik had gediend. Hij was een natuurlijk leider, niet alleen dapper, maar ook bescheiden. Hij hield zich op de achtergrond, maar beschikte over een uitstekend oordeelsvermogen. Kopstuk was gebaseerd op een andere officier die ik kende, een geweldige vechtersbaas die op zijn best was als hem was opgedragen wat hij moest doen.

Bij het verzinnen van dit antropomorfe verhaal ging ik uit van hetzelfde idee als waaruit de twee *Jungleboeken* van Rudyard Kipling waren voortgekomen. Dat wil zeggen, hoewel mijn konijnen konden denken en praten liet ik ze geen dingen doen die fysiek onmogelijk voor hen geweest zouden zijn.

Het verhaal kwam tijdens die autotocht niet af en ik ging ermee verder wanneer ik mijn dochters 's ochtends naar school bracht. Toen het ten slotte klaar was, zei Juliet: 'Dat verhaal is te goed om verder niets mee te doen, papa. Je moet het opschrijven.' Eerst zag ik dat niet zitten, maar toen ik hun op een avond uit een niet al te goed boek voorlas, liep het erop uit dat ik het de kamer door smeed en riep: 'Allemachtig, ik kan zelf beter schrijven.' Waarop Rosamond zei: 'Ik wou dat je dat deed, papa, en het niet alleen maar zei.' Na dat standje ging ik eindelijk door de knieën.

Het was mijn gewoonte 's avonds na het eten te schrijven, en mijn dochters de stukken voor te lezen die ik af had. Ze mochten vrijuit kritiek leveren en kwamen vaak met wijzigingen en toevoegingen die ik dan overnam. (Het komische konijn Grasklokje is er bijvoorbeeld op hun suggestie bijgekomen.)

Om de konijnen zo overtuigend mogelijk te maken, nam ik mijn toevlucht tot *The Private Life of the Rabbit* van R.M. Lockley, een Engelse natuurkenner en ornitholoog. We maakten persoonlijk kennis toen ik hem vroeg of hij het definitieve manuscript van het boek wilde lezen en hij droeg diverse goede suggesties aan. Ik herinner me vooral dat hij met het idee kwam voor de passage in *Waterschapsheuvel* waarin de konijnen de Notenboshoeve overvallen.

We werden goede vrienden en maakten samen wandeltochten over het platteland. Ook gingen we samen op cruise naar Antarctica. (Een verslag hiervan is gepubliceerd in ons boek *Voyage through the Antarctic*.)

Waterschapsheuvel, in het Engels *Watership Down*, is een bestaande locatie, net als alle andere plaatsen in het boek. Het ligt in het noorden van Hampshire, een kleine tien kilometer ten zuidwesten van Newbury en drie kilometer ten westen van Kingsclere. Als kleine jongen wandelde ik vaak met mijn vader door de Downs en dan wees hij me de vogels en de wilde bloemen aan, iets waaraan ik een blijvende liefde voor natuurwetenschappen heb overgehouden. De Downs zijn kenmerkend voor het zuiden van Engeland. Geologisch gezien bestaan ze uit kalk en er zijn verscheidene soorten vogels en wilde bloemen te vinden die uitsluitend in kalksteengebieden voorkomen.

De kaart van de Britse cartografische dienst voor dit gebied is Blad 174, waarop Watership Down in vakje 4957 staat. Dit blad en nummer 185 beslaan het complete gebied waarin het verhaal speelt.

De konijnentaal 'Lapine' is tijdens het schrijven woord voor woord

bedacht. Dat gebeurde zodra er een konijntermin in plaats van een mensenwoord nodig was. Zo is ‘boven de grond grazen’ een uitdrukking waar mensen niet echt behoefte aan hebben. Maar de konijnen moesten daar uiteraard één woord voor hebben, een dat ze vrij vaak gebruikten, bijvoorbeeld *silfleren*. In diezelfde zin was *tharn* een konijnenwoord dat *verstijfd of verlamd van schrik* betekende.

In het Lapine was de meervoudsuitgang *il*, niet *s* of *en*, zoals in het Nederlands. Dit werd gebruikt om te benadrukken dat het om een andere taal ging. De taal vertoont wat Arabische invloeden, bijvoorbeeld *hraqa* en *Kehaar*. (*Behaar* is een van de Arabische woorden voor ‘zee’.) Daarnaast kregen sommige verzonden woorden een soort wollige, pluizige klank (bijvoorbeeld *Efrafa*) – het soort klank dat een konijn *misschien* zou maken als het kon praten. Van grammatica of zinsconstructies is geen sprake. Het is gewoon een bonte verzameling zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden en werkwoorden. Hier en daar komt een klanknabootsend woord voor (bijvoorbeeld *hroedoe*, het geluid van een langsrijdende tractor).

Over de opschriften boven aan de diverse hoofdstukken zei Juliet: ‘Ik vind ze leuk, want als je er een voor het eerst leest, weet je niet wat dat met het verhaal te maken heeft, en als je dan verder leest, kom je erachter hoe het zit.’

Ik had nooit verwacht dat het boek een bestseller zou worden; ik dacht eerder in termen van een bescheiden hardcover, die ik aan mijn dochters zou kunnen geven met de woorden: ‘Als je blijft. Dit is het boek dat ik van jullie moest schrijven.’

Ik stuurde het naar de ene na de andere uitgever en ook naar allerlei literair agenten. Het werd iedere keer weer afgewezen (bij elkaar zeven keer), en altijd om dezelfde redenen: ‘Oudere kinderen zullen het niet leuk vinden omdat het over konijnen gaat want die vinden ze kinderachtig, en jongere kinderen zullen het niet leuk vinden omdat het in een volwassen stijl geschreven is.’ Ik weigerde ook maar iets aan het manuscript te veranderen en bleef ermee leuren.

Op een dag las ik in het tijdschrift *The Spectator* een bespreking van een boek van de Victoriaanse schrijver Richard Jefferies dat *Wood Magic* heette, dat voor het eerst was verschenen in 1881 en tot dan toe nooit was herdrukt. Ik bedacht dat de uitgever die *Wood Magic* had heruitgegeven misschien ook positief op mijn boek zou reageren. Hij heette Rex Collings zag ik in de recensie en ik vermoedde dat het om een tamelijk klein uitgeverijtje met weinig geld ging. Maar het was het pro-

beren waard. Ik nam contact met hem op en stuurde hem het manuscript op.

Ik had het goed gezien: Rex Collings accepteerde het boek meteen. Hij was degene die het de titel *Waterschapsheuvel* gaf.

De eerste oplage bestond uit niet meer dan vijftienghonderd exemplaren. Meer kon Collings zich niet veroorloven. Maar hij mocht dan weinig geld hebben, één ding kon hij wel doen: ieder bureau in Londen dat ook maar iets voorstelde van een recensie-exemplaar voorzien. Dat was in november 1972.

Ik was ondersteboven van het aantal positieve recensies. De eerste oplage was al snel uitverkocht en een heleboel mensen klaagden dat ze weliswaar dolgraag een exemplaar wilden, maar dat er niet één meer te krijgen was.

Die winter accepteerde Macmillan in New York het boek voor publicatie. Wat volgde was een nogal grappige paradox. De Amerikaanse oplage, die veel groter was, trok ook in het Verenigd Koninkrijk de aandacht, zodat het boek in de praktijk van Amerika naar Engeland ging. (De Penguin-editie verscheen in 1974.)

In 1976 verscheen er een luxe-uitgave, prachtig geïllustreerd door John Lawrence. Sindsdien is het boek altijd in druk gebleven, en er zijn over de hele wereld vertalingen van verschenen.

Jaar in jaar uit krijg ik een heleboel fanmail, niet alleen van jongeren maar van mensen van alle leeftijden. In navolging van de hertog van Wellington, die iedere brief die hij kreeg persoonlijk beantwoordde, doe ik mijn best om terug te schrijven.

Natuurlijk ben ik blij dat zo veel lezers plezier aan het boek hebben beleefd en dat het kennelijk een breed publiek aanspreekt (al heb ik nooit helemaal begrepen waarom).

Ik wil nog graag benadrukken dat *Waterschapsheuvel* niet als een soort allegorie of gelijkenis bedoeld was of is. Het is gewoon het konijnenverhaal dat ik in de auto heb bedacht en verteld.

Richard Adams

DEEL I

De reis

I

Het mededelingenbord

Koor: Waarom schreeuwt gij zo, tenzij ge iets gruwelijks ziet?

Cassandra: Het huis ruikt naar dood en druipend bloed.

Koor: Hoezo? 't Is slechts de geur van het plengoffer.

Cassandra: De stank is als een ademtocht uit het graf.

Aeschylus, *Agamemnon*

De sleutelbloemen waren uitgebloeid. Aan de rand van het bos, waar het terrein open werd en afliep naar een oude haag met daarachter een doornige greppel, waren nog maar een paar verblekende lichtgele plekken tussen het bingelkruid en de wortels van eikenbomen te zien. Aan de andere kant van de haag zat het hooggelegen deel van het veld vol konijnenholen. Op sommige plaatsen was het gras helemaal verdwenen en overal lagen hopen droge keuteltjes, waardoorheen niets anders dan jakobskruid wilde groeien. Honderd meter verder, aan het einde van de helling, stroomde de beek, hooguit negentig centimeter breed, half verstopt door dotterbloemen, waterkers en blauwe beekpunge. Het wagenspoor ging er bij een bakstenen duiker doorheen en liep tegen de tegenovergelegen helling omhoog naar een hek met vijf spijlen in de doornhaag. Het hek gaf toegang tot een laan.

De zonsondergang in mei kleurde de wolken rood, maar het zou nog een halfuur duren voor het schemer werd. De droge helling was bezaaid met konijnen – sommige zaten bij hun holen aan het dunne gras te knabbelen, terwijl andere verder naar beneden gingen om paardenbloemen of misschien een dotterbloem te zoeken die de anderen niet hadden opgemerkt. Hier en daar zat er een recht op een mierenhoop om zich heen te kijken, de oren omhoog en de neus in de wind. Maar een merel die ongestoord aan de rand van het bos zong,

maakte duidelijk dat daar niets verontrustends was en in de andere richting, langs de beek, was alles duidelijk zichtbaar, leeg en stil. Er heerste vrede in de kolonie.

Boven aan de berm, vlak bij de wilde kers waar de merel in zat te zingen, was een kleine groep holen bijna verscholen achter braamstruiken. In het groene halflicht, bij de ingang van een van deze holen, zaten twee konijnen naast elkaar. Ten slotte kwam de grootste van de twee naar buiten, glipte onder dekking van de braamstruik langs de berm en zo de greppel in en omhoog het veld in. Enkele ogenblikken later volgde de andere.

Het eerste konijn bleef op een zonnige plek staan en krabde aan zijn oor met snelle bewegingen van zijn achterpoot. Hoewel hij pas een jaar oud was en zijn volle gewicht nog niet had bereikt, had hij niet de gekwelde blik van de meeste ‘zelfkanters’ – dat wil zeggen de gewone konijnen in hun eerste jaar die, omdat zij of geen aristocratische ouders, of geen buitengewone grootte en kracht bezaten, door de anderen op de kop worden gezeten en zo goed mogelijk – vaak in het open veld – aan de rand van hun kolonie leven. Hij zag eruit alsof hij zijn eigen boontjes kon doppen. Hij had iets slims en levendigs toen hij rechtop ging zitten, om zich heen keek en met beide voorpoten over zijn neus wreef. Zodra hij zich ervan had verzekerd dat alles in orde was, legde hij zijn oren in zijn nek en begon zich aan het gras te goed te doen.

Zijn metgezel leek minder op zijn gemak. Hij was klein, had grote sturende ogen en de manier waarop hij zijn kop ophief en omdraaide, duidde niet zozeer op behoedzaamheid als wel op een soort voortdurende, zenuwachtige spanning. Zijn neus was voortdurend in beweging en toen een hommel zoemend naar een distel achter hem vloog, sprong hij op en draaide zich zo plotseling om dat twee nabijzijnde konijnen naar hun holen renden voordat de dichtstbijzijnde, een ramelaar met zwarte punten aan zijn oren, hem herkende en verder ging met eten.

‘O, het is Vijfje maar, die de bromvliegen weer achterna zit,’ zei het konijn met de zwarte punten. ‘Vooruit Wegedoorn, wat was je aan het vertellen?’

‘Vijfje?’ vroeg het andere konijn. ‘Waarom heet hij zo?’

‘Vijf in het nest, je weet wel: hij was de laatste – en de kleinste. Je snapt niet dat hij nog niet te grazen is genomen. Ik zeg altijd: een mens zou hem niet kunnen zien en een vos zou hem niet willen. Maar toch,